

1) Almenhistorie via musik, litteratur og anden kunst

CENTRALEUROPA - Uligheder i Haydns samtid / uligheder i nutiden -

Haydns samtid - "Den florisante tid" - Kan kunst ændre vores forståelse af historien?

"Our written history is a catalogue of crime" (Sting 1987)

Anden halvdel af 1700-tallet er en epoke, hvor Danmark og andre vesteuropæiske lande bliver markant rigere end resten af verden. "Guldægget" er trekantshandlen, den transatlantiske slavehandel. For Danmarks vedkommende foregik den ved at sejle vestafrikanske mennesker, købt som slaver, fra danske besiddelser på *Guldkysten* (det nuværende Ghana, hvis regeringsbygninger i hovedstaden Accra ligger i et tidligere dansk slavefort og hedder Christiansborg), til danskejede plantager som arbejdskraft i *Dansk Vestindien* (nuværende Virgin Islands, som Danmark i 1917 solgte til USA for 25 mill.kr), og sejle råvarer tilbage til *Danmark* (i København lagde sejlskibe med værdifuld last af rørsukker til lige bag det nuværende Udenrigsministerium på Christianshavn).

Trekantshandlen kulminerede i 1780-1800. Historikere kaldte i flere århundreder perioden for *den florisante tid* - uden at sætte spørgsmåltegn ved, hvad der havde fået økonomien til at blomstre. Forfatteren Ebbe Kløvedal Reich (1940-2005) sagde på en kulturkonference i 1997: "Det var først i 1967-70, hvor forfatteren Thorkild Hansens dokumentariske romaner *Slavernes Kyst*, *Slavernes Skibe*, *Slavernes Øer* udkom, at alle danske historikere var nødt til at finde et nyt navn til det kapitel i dansk historie."

OPGAVER:

I kan undersøge, hvordan der i 2020 i lyset af Black Lives Matter påny blev sat spørgsmålstejn ved måden, vi omgås historien.

- Skal vi fx lade kunstnere bearbejde de gamle statuer?

- Skal statuer rives ned og veje mm. have nye navne i stedet for datidens rigmænds, hvis formue blev grundlagt på trekantshandel, og som fortsat lægger navn til steder som *Moltkes Palæ* i København, *Schimmelmannsvej* i Charlottenlund m.m.fl.? Her er tre forskellige synspunkter:

www.information.dk/debat/2020/07/lad-gruppe-vores-samtidskunstnere-bearbejde-omstridte-monumenter-kreativ?lst_tagmst

<https://jyllands-posten.dk/debat/blogs/mariehoegh/ECE12216930/oedelagte-statuer-har-intet-med-kampen-mod-racisme-at-goere/>

www.information.dk/debat/2020/06/riv-racistiske-statuer-historiens-skyggesider-kan-laere-gennem-historieboegerne?lst_tag

- Roskilde Museum har til huse i en smukt restaureret bygning, som er et tidligere pakhús fra slavehandelns tid. Man kan finde historien i lokale arkiver:

<https://kulturarv.roskilde.dk/kulturarv/sankt-ols-gade-18-og-sankt-olsstraede-1-liebes-gaard-og-sukkerhuset>

Men burde der stå noget om det på facaden - hvad mener du/I? Og kender du/I andre lokale eksempler?

- Skal der siges officielt undskyld?

Behovet for en officiel undskyldning fra dansk side til slavernes efterkommere i Virgin Islands er dukket op med mellemrum: <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/debatten-om-en-officiel-undskyldning-for-slaveriet-i-dansk-vestindien-1998/>

? KAN / VIL VI MENNESKER LÆRE AF HISTORIEN? - eller skal fortiden kastes overbord?

I 2017 lavede den danske musiker Raske Penge sangen "Blodsukker" til DR. I den beskrev han, hvordan danskejede slaver i Vestindien på kreativ vis kæmpede sig vej til frihed i 1848:

www.dr.dk/historie/danmarkshistorien/laagsus-danmarkshistorie/opgoer-med-historien-raske-penge-deler-original

I 1997 havde Ebbe Kløvedal Reich slået fast:

"Det er vigtigt at lægge mærke til, at der skulle tre romaner til - og ikke tre videnskabelige arbejder - for at ændre vores forståelse af, hvad der var foregået. For det var ikke som sådan nyt materiale, Thorkild Hansen gjorde os bekendt med. Men i stedet for at analysere og dissekere det, talte han til vores følelser og

bevidsthed, ... til vores sans for menneskelig værdighed og lighed. Og det gjorde det muligt for os at lære af vores fejl". (Conference Report, Images of Denmark - A Danish-Ghanaian Cultural Festival Oct.1997, p.123-124).

I 1987 skrev Sting sangen "History will teach us nothing". Han synger bl.a.

"Our written history is a catalog of crime", men også:

Without the voice of reason every faith is its own curse

Without freedom from the past things can only get worse

Sooner or later just like the world first day

Sooner or later we learn to throw the past away

I kan finde hele teksten på www.sting.com/discography/lyrics/145 og høre sangen på <https://open.spotify.com/track/0boM8CpCyBFZMcbJDreZ9T?si=bKSaPAW3T3OKVyxUqqov6A>

? ER MUSIK NOGET UDEN FOR TIDEN?

En ting er den kunst, der betjener sig af ord - skønlitteratur, drama, sangtekster.

Men hvad med "den abstrakte musik" - har det nogen betydning for oplevelsen af fx Haydns og Brittens musik, hvad vi ved om den tid og de vilkår, musikken blev skrevet under? Eller er musikkens betydning, dens "væsen" noget, der eksisterer uden for tiden?

For at svare på det, er vi nødt til at gå ind i historien. Vi må også "gå ud igen" og ind i musikken. Lytte til den og undersøge, hvad vi oplever. Her kommer noget mere til almenhistorien:

POLITISKE SPÆNDINGER I HAYDNS LEVETID

Anden halvdel af 1700-tallet er en epoke præget af stigende politiske spændinger, internt i de europæiske lande og landene imellem. Slutningen af 1700-tallet er fortsat enevældens tid, med magt og rigdom koncentreret hos en royal hersker, der har en privilegeret klasse af adelige omkring sig. Deres positioner sikres gennem arv; det meste af befolkningen lever i yderste fattigdom. Samtidig er et borgerskab på vej op, i kraft af stigende indkomst som følge af handel, incl. trekantshandelen. Et borgerskab, som kræver politisk indflydelse, og som er præget af OPLYSNINGSTIDENS idealer om frihed og lighed for alle mennesker.

Haydn blev i 1761 ansat ved et af Østrigs rigeste fyrstehoffer, som han skulle forsyne med den bedste musik, han kunne. Han blev efterhånden efterspurgt; hans kunst vakte beundring også hos Østrig-Ungarns regent Maria Theresia. En historisk-biografisk roman fra perioden skildrer livet på toppen af samfundspyramiden i det Frankrig, som for en kort periode var Østrigs forbundsfælle, i kraft af et arrangeret ægteskab for regentens datter:

I 1770 var den 16-årige franske kronprins, senere Ludvig d.16. (1754-92) blevet gift med den 15-årige østrigske prinsesse Marie Antoinette (1755-92). Fire år senere blev de Frankrigs konge og dronning. Et arrangeret ægteskab som resultat af hendes mors, den østrigske regents realpolitisk kloge bestræbelser på at "holde skansen" gennem en alliance mellem de to royale slægter, de østrig-ungarske Habsburgere og de franske bourboner. Regenten, ærkehertuginde/ kejserinde Maria Theresia (1717-80) havde privat sine betænkeligheder, men rigets ve og vel stod over moderens bekymringer for sin unge datters svagheder.

I Frankrig brød det nye borgerskabs revolution for alvor ud i 1789. Årtierne op til er indgående beskrevet i den østrigske forfatter Stefan Zweigs "Marie Antoinette - portræt af en gennemsnitsmenneske" (1932, på dansk 1952).

Zweig gennempløjede bl.a. Maria Theresias mange breve og fandt dér belæg for, hvor dårligt rustet datteren Marie Antoinette var i forhold til at fatte alvoren i de intriger, der spandtes omkring hende i årene op til den franske revolution, og som førte til henrettelse i 1792. Maria Theresia rejste rundt i "sit" Østrig. Marie Antoinette derimod kom aldrig uden for den parisiske salon- og forlystelsesverden og de seks slotte i

Versailles' nærhed. Livsførelsen dér kostede astronomiske ugentlige summer udi kostumer, parykker, smykker, kortspil, indretning. Ødselhed og mangel på interesse for verden udenfor ramte bogstavelig talt Marie Antoinette i nakken (S. Zweig, kapitlet "Rokokoens dronning").

Skildringen af ekstravagancen i det "rokoko-teater", som livet ved det franske hof i 1770-89 udgjorde, er interessant, fordi historien om ødselhed og grådighed på sin vis gentager sig i nutiden. Samtidig er portrættet af 'gennemsnitsmennesket Marie Antoinette' indfølelse og nuanceret tegnet.

Urolige Tider - nutidens uligheder og fortidens

Det (måske alt for) store overblik over "ULIGHEDER fra 1790'erne til nu"

Man kan spørge sig selv, om der egentlig er den store forskel på det eksorbitante forbrug ved Marie Antoinettes hof for 250 år siden, og den grådighed, der kendetegner en overnational gruppe af "finansyrster", oligarker, techgiganter i nutiden?

Den franske økonom Thomas Piketty (f.1971) forsker i ulighed og har vakt stor opmærksomhed med sine bøger. To er udkommet på dansk, *Kapitalen i det 21. århundrede* (2014) og *Kapital og ideologi* (2020), begge er mammutværker. Den seneste handler om ulighedens historie.

Ser man i 2020 på ulighed i globalt perspektiv, er enorme formuer koncentreret på meget få hænder. Det udfordrer både demokrati og stabilitet. I tal fra 2019:

"0,7 pct. af verdens voksne befolkning, som har en formue på mere end en million dollar, kontrollerer 45,9 pct. af den samlede formue i verden. Andelen af verdens befolkning med under 10.000 dollar i formue udgør hele 70,1 pct., men gruppen kontrollerer kun 2,7 pct. af verdens samlede formue."

www.berlingske.dk/kommentarer/ugens-tal-det-globale-paradoks-der-goer-eliten-saarbar

Lige før udbruddet af corona Covid-19 så listen over verdens ti rigeste således ud:

<https://finans.dk/erhverv/ECE12138928/her-er-verdens-10-rigeste/?ctxref=ext>

Demokrati trues bl.a., når klodens rigeste unddrager sig at betale skat. Samtidig udgør flytningestrømme en uløst kæmpe-udfordring. Årsagerne til at mennesker fordrives, bunder i økonomisk ulighed og kampe for demokratisering.

I Danmark forløb demokratiets indførelse som en mere gradvis, mindre voldelig proces. Det tætteste Danmark har været på revolution, er formodentlig Struensees reformer omkring 1770.

<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/johann-friedrich-struensee/>

Også den del af historien er genstand for mange bearbejdelser i litteratur, film, scenekunst.

Bl.a. Nikolaj Arcels succesfilm 'En kongelig affære' (2012) som bygger på Bodil Steensen-Leths roman "Prinsesse af blodet"(2000); Per Olov Enquists roman 'Livlægens besøg' (1999) som også ligger til grund for Bo HOLTENS opera af samme titel fra 2008.

Nutidens globale forskelle mellem rige og fattige lande har rod i 16-1700-tallets europæiske kolonisering af "oversøiske" verdensdele. I 1800-tallet blev udbytning af kolonierne sat i system. På Berlin-konferencen 1884-85 delte de europæiske lande Afrika imellem sig.

[https://da.wikipedia.org/wiki/Berlinkonferencen_\(1884-85\);](https://da.wikipedia.org/wiki/Berlinkonferencen_(1884-85);)

https://da.wikipedia.org/wiki/Kapløbet_om_Afrika

Versailles-traktaten* 1919 efter 1.verdenskrig var de sejrende magters fredstraktat. Den pålagde Tyskland enorme krigsskadeerstatninger og kom ikke til at sikre fred, men rummede fatale kim til 2.verdenskrig. Genrejsningen af den vestlige verden efter 1945 med Marshall-hjælp fra USA skete imidlertid på bekostning af andre verdensdele og, ved vi nu, uden hensyn til klimaet. Det sidste gør for alvor nutiden til "urolige tider".

*) https://denstoredanske.lex.dk/Versaillestraktaten_1919